

Живадин ЈОВИЧИЋ

Географски институт "Јован Цвијић", Београд

*Географизација географије - један од фундаменталних
задатака њеног даљег развоја*

*Geographization of Geography - One of Basic Tasks of its
Further Development*

Извод: У географизацији географије тежиште је на нужном зближавању физике и економске географије. У развоју науке, неминуовно и логички одвијају се два паралелна процеса-диференцијација и интеграција. Са појавом нових научних дисциплина, међутим, јача и потреба мултидисциплинарних истраживања, било да је реч о теоријско-методолошким питањима или о решавању конкретних проблема развоја.

Кључне речи: географија, наука, пракса, оперативна организација.

Abstract: In geographization of Geography, the basis aim is integration of Physical and Economical geography. In development of sciences it is very important to take tow paralel processes-diferentiation and integration. The new of sciences, however, to demand multy-disciplinarition of investigatio in methodology of the problem of their development.

Key words: geography, science, practice, operative organization.

Идеја за овај рад преузета је из руске литературе чија географија доживљава праву ренесансу ослобађајући се догматизма наталоженог током седам деценија колико је трајало власт "совјете". У друштвеним наукама у целини, па и у друштвеној географији остављена је права пустош јер су идеолошки декрети биле основне смернице њиховог развоја. Занимљиво је да је предводничку улогу у обнови и концептуализацији постсовјетске руске географије преузео академик Владимир Михаилович-Котљаков, директор Географског института Руске академије наука, иначе прво име светске глациологије. Његови нови домени истраживању су екологија, међунационални односи и територијални спорови. У преображају руске географије која ће убрзо

преузети примат у светској географији, доминантна су три процеса: хуманизација, екологазација и географизација. У вези са тим јачају и тенденције укључивања географа у све друштвене процесе-економске, културне и политичке.

У географизацији географије тежиште је на нужном зближавању физичке и економске географије. У развоју науке, неминуовно и логички одвијају се два паралелна процеса - диференцијација и интеграција. Са појавом нових научних дисциплина, међутим, јача и потреба мултидисциплинираних истраживања, било да је реч о теоријско-методолошким питањима или о решавању конкретних проблема развоја. Веома акутни и актуелни проблеми животне средине посебно су наметнули потребу организоване научне сарадње и функционалнијег интердисциплинарног приступа. У осветљавању ових односа у географији суочавамо се и са општим проблемима развоја науке у малим земљама каква је наравно и Србија. Наиме, у неким географским дисциплинама раде 4-5 истраживача или и мање што отежава или и онемогућава критичку проверу нових резултата. Напротив, у широком дијапазону географских истраживања у Србији - од хемијске ерозије до појаве "беле куге", нпр. могу се јављати различите врсте неспоразума што не може остати без утицаја на позицију и углед географије у систему наука. Нужно је управо да се провери теза по којој што се иде дубље у проучавању појединих географских компонената, тим су потребнији ослонци на друге науке а све су тање везе са целином географије. У томе треба видети и смисао тезе о географизацији географије.

Смисао и суштина географизације

Географија није једина наука чији је предмет истраживања разуђен. Све је више и дисциплина које се баве међуграничним подручјима, што је нпр., биохемија, биофизика, физичка хемија, астрофизика, социјална психологија и многе друге. Проблем предмета географских проучавања је у томе што он тангира две сфере битисања - природу и друштво. Из тога произилази и још увек се одржава подела географије на - физичку и друштвену. Овакву поделу потенцира и још увек актуелна подела наука на - природне и друштвене. Еколошка проблематика, рекли бисмо, озбиљно доводи у питање овакву поделу јер акцептира човека и као биолошку јединку и као мисаоно биће; с тим у вези је еколошка катастрофа која озбиљно угрожава човекову врсту у

целини и одговорна за поремећене односе у природи, укључујући и планетарне размере. Зашто, уосталом и овде не поменути неке од цивилизацијских "нуспроизвода" као што су нуклеарни отпад, озонске рупе па и вируси против којих човек нема велике шансе за своје спасење ако то не постане основна преокупација читавог човечанства. У питању су, значи, свест и савест за чији развој у подједној мери носе одговорност и природне и друштвене науке, односно наука у целини.

У светлу потенцирања одговорности науке за све оно што се догађа или што би нам се могло догодити на релацији човек-природа не можемо мимоићи ни географију као природно-друштвену науку. Критички посматрано, географи би се морали више бавити глобалним проблемима односа природе и друштва. Можда је прави тренутак за бржу кристализацију предмета географских проучавања.

Већ пола века преиспитује се предмет географских проучавања што није необично не само у односу на достигнути прогрес у развоју науке и технологије него и у односу на нови однос снага у светској географији. Нажалост и географија је много губила у цивилизацијски веома штетном надметању двеју војних велесила - САД и бившег Совјетског Савеза. Не знамо колико је добро што нема више Совјетског савеза али је више него добро што руска географија доживљава ренесансу враћајући се својим коренима из друге половине деветнаестог и са почетка овог века. У време "совјетске власти" доминирала је физичка географија која је захваљујући огромном пространству и бројним експедицијама по поларним областима и на Пацифичком океану, остварила водећу улогу у светској географији. Напротив, антропогеографија и економска географија су по мишљењу В. Котљакова, "биле згромљене". Ипак, идеје о јединственој географији - Баранског, Саушкина и Анучина не можемо разумети само као обичну реакцију на догматизам из тог претешког времена за развој друштвених наука већ су то били и визионарски погледи који данас добијају пуну сатисфакцију.

Географска средина је управо била предметна инкарнација јединствене географије која је истовремено значила и критику недопустиве раздружености физичке географије и нужности сублимације основне географске идеје. Скоро у исто време V. Bunge у САД-у у свом познатом делу "Теоријска географија" појављује се са математичким аксиомом предмета географских

истраживања. Суштински и Бунгеови погледи били су на линији јединствене географије. И у Нашој, српској географији, јављају се теоријски радови на концептуирању појма географске средине у чему посебно истичемо рад В. С. Радовановића "Поводом једног новог прилога питању о променама и развојку географске средине", објављеном у гласнику Етнографског института САН/бр. 1-2, 1952. год. Појам географске средине као теоријска категорија јединствене географије у целини нерига гносеолошку подвојеност физичке и економске географије. Географска средина може бити и парадигма за бројне дефиниције предмета географских проучавања, у форми - Земљина површина, географски ландшафт или просто набрајање природно - друштвених компонената у смислу дескрипције или системског повезивања. Некада је углавном требало наглашавати или и објашњавати разлику између природне и географске средине или како се то већ уобичајено говорило да је апсурно постојање безчовечне физичке и ванприродне економске географије. Данас, међутим, екологија и као нове филозофија развоја и као основно начело хуманизације науке је истовремено и снажан основац теорије географске средине.

Географски аспект односа природног и друштвеног

Своје погледе у вези са овим питањем изложили смо још 1972. године у часопису "Дијалектика" бр. 2, око којег је у то време била окупљена већа група филозофа, социолога, математичара и других профила научних радника. Рад је објављен у одељку "расправе и студије" али осим усменог одобравања и сагласности није било других реакција на изнете погледе. Истини на вољу, за своје погледе користили смо и мишљење руских филозофа - Трусова, Доскача и Федајева као и руских географа - Јефремова, Плетњикова, Забелина и других, који су у том постстаљинском периоду, између 1960. и 1965. недвосмислено тврдили да географији припада кључна улога у проучавању природе и друштва. По нашем мишљењу то би могло бити и основни предмет географских проучавања.

За дефинисање предмета географских проучавања треба поћи од чињенице да је тешко али пре свега несхватљиво проучавати, на пример, објекте и појаве у природи изоловано од друштвених утицаја и друштвене праксе. И проучавање екстремно "чистих" природних објеката и појава има са свим одређен, мањи или већи, актуелан и перспективан друштвени значај.

Никад се није ни сумњало да ће астрономска па и астрофизичка проучавања имати огроман значај за човечанство. Истремљење научне мисли у истраживању и освајању Космоса нема искључиво циљ спознаје (ако научна спознаја и може бити сама себи циљ) већ и данас постоје пројекти настањивања човека на Месецу па и суседним планетама.

Са друге стране, социолошка, економска, историјска, медицинска па и друге врсте сличних проучавања не могу игнорисати утицаје различитих облика природе у одговарајућим "ванприродним" - социолошким, економским, историјским и другим процесима. Наравно, у проучавању природе или друштва, суделује већи број научних дисциплина, али је специфичност географије у томе, што се она бави третирањем и једне и друге категорије појава. Из тога, управо, и проистичу сви неспоразуми око предмета географских проучавања па и потребе његовог прецизнијег дефинисања. Самим тим што географија третира већи број различитих појава и облика природе и друштва (рељеф, воде, клима, биљни и животињски свет, привреда, насеља, становништво и др.), она не може бити у једнакој мери компетентна за све те појаве и облике, те су сасвим оправдане примедбе не само на предмет већ и на целисходност географскох проучавања. Неке од наука, које такође, проучавају природне или друштвене појаве (биологија, социологија, економија) својим егзактнијим методама далеко успешније од географије решавају одређене проблеме у вези са овим појавама, Према томе, и поменуте појаве у својој суштини не могу бити предмет географског проучавања. То је, пре свега разлог што се проучавањем рељефа баве геолози, проучавањем климе метеоролози, биљног и животињског света - биолози, становништва - социолози итд. Појава теорија о ландшафту, пејсажу, регији или географској средини као предмету географских проучавања треба схватити као тежњу да се превазиђе "период неодређености" који је географску науку нужно водио ка сваштарењу, површности, дескрипцији ... Међутим, очигледно је да још увек постоје разулике и да велики број аутора и данас узима Земљину површину за предмет географских проучавања чиме се потенцира неодређеност, можда у некој друкчијој форми. Поред тога, Земљина површина као предмет географских проучавања (зашто само географских?) јако сужава хоризонт па и домен ове науке. Већ данас постоје географски радови о Месецу, а с об-

зиром да смо на прагу космичког века, географија се мора прихватити нових задатака који проистичу освајањем космичких пространстава.

У настојањима да се избегну неодређеност и конфузија у дефинисању предмета географских проучавања, уочава се тежња, као што смо већ рекли, да се истовремено обухвате и природни и друштвени елементи, било да је реч о територијалним комплексима (географска средина) или о просторним целинама (регија). У томе се свакако може учинити корак даље, ако би се, управо, однос између природних и друштвених елемената узео за предмет географских проучавања. У односу на постојеће, ова дефиниција је у предности јер:

- обезбеђује јасне компетенције и врло одређено место географије у систему наука, - не везује географију за оквире наше планете, већ је чини веома перспективном науком у односу на постојеће и могуће нове резултате космичких истраживања, - индицира нове могућности и уважава постојећу друштвену афирмацију географије у примени научних резултата, - омогућава максимално разграничавање научне географске мисли и сарадњу ове науке са другим научним дисциплинама, - дозвољава и подстиче примену различитих метода у научним истраживањима.

Са друге стране није тешко разграничити филозофско од географског у посматрању односа природног и друштвеног. Док се на питању односа природног и друштвеног преламају различити филозофски правци и доктрине, траже се најсуштаственији филозофски израз тих односа, географија иде даље од тога, откривајући конкретне облике тих односа, истражујући њихове просторне комбинације и еволутивну динамику.

Основна мисао филозофа заснива се на чињеници да се у процесу трансформације природе, чији је човек саставни део и сагледава природна повезаност, тј. јединство природног и друштвеног. Поставља се питање шта је примарно на релацији човек - природа, њихово јединство или њихове разлике. Одговор је чисто филозофски и веома логичан: утицај природе на човека зависиће од утицаја човека на природу. Таквим одговором обухваћен је и еволутивни моменат тих односа који је одређен развојем науке и технологије и људске мисли као одлучујућег фактора у "очувању природе". Следи закључак да и временски и просторно, постоји поред перманентног утицаја човека на природу и услован утицај природе на човека. У свему томе, међутим,

ни једног момента се не сме заборавити да је и појам природе, баш као и појам друштва, историјска категорија. Појам природе се више не може свести искључиво на облике и елементе Земаљске природе (вода, клима, рељеф), већ је то сада и космичко зрачење и безваздушни простор и стеновито тле Месеца и метеоритске појаве или бестежинско стање у међупланетарним летовима и низ других појава које су уствари "тековина" у развоју технике и науке.

Руски географ И. Забелин, наглашавајући да досада ни једна наука не проучава међуповезаност и међудејство природе и човека као јединствен природно-историјски процес који има своје законитости, преложио је нову науку - "натурсоциологију". Ова идеја је касније с правом критикована (Јефремов, Плетников) јер би било немогуће издвојити овакву "натурсоциологију" из домена опште географије. На тој релацији вредно је поменути и мишљење О. Константинова о ширем и ужем појму природе и друштва. Шире схваћено, по Константинову, природа укључује у себе и друштво, али се под појмом друштва не подразумева само свеукупност социоекономских односа међу људима већ и њихов биолошки однос према стварима. И коначно, помињани филозофи А. Доскач, Ј. Трусов и Е. Федајев (у чланку: "Проблем међудејства природе и друштва и савремене географија"; Вопросы филозофи, № 4, 1965) закључују да географији припада кључна улога у проучавању међудејства природе и друштва, благодарећи комплексности прилаза и објективном положају ове науке на граници између природних и друштвених наука. Ови филозофи иду и даље сматрајући "да проблем међудејства природе и друштва може и мора да послужи као језгро које помаже да се сагледа структура географског приступа и систем географских наука". То значи да географска истраживања могу да послуже и као база и као образац у разради опште теорије о међудејству природе и друштва.

У примењено-географским радовима проблем односа природног и друштвеног посебно долази до изражаја у географским проучавањима за потребе прогнозирања и планирања и у проучавању трансформације просторних система.

Прогнозе у вези са тим и планирање су, без сумње, једно од најзначајнијих питања у животу и раду људских заједница. Каква ће бити будућност, шта нас очекује сутра, да ли о томе сутра треба мислити данас и слична питања стално су присутна

у нашем свакодневном - личном и друштвеном животу. Интересује нас колико ће нас бити сутра, хоће ли бити посла и хране за све, какав ће нам бити стандард, колико ће се аутомобила кретати на друмовима, колико ће нам школа бити потребно или докле ће стићи компјутерста техника. Разумљиво је онда што су и многе научен дисциплине почеле да се усмеравају ка том подручју људске активности. У том су, свакако, највише отишле економија и социологија, али и математике, географија па и друге науке. Важно је поменути да у прогнозирању и планирању нужно долази до обједињавања резултата свих компетентних научних дисциплина. Због тога су и тимови прогнозера и планера, по правилу састављени од различитих стручњака. И GIS - методологија потенцира ове потребе.

У прогнозирању и планирању долази до пуног изражаја специфични предмет географског проучавања и дух синтезе карактеристичан за ову науку. Управо, све оно што се може прогнозирати у вези са човековом активношћу нужно мора да се сагледа и у простору. Још важније: однос простора и људства је најгеографскији аспект прогноза и планирања. С једне стране, човек са својим активностима је од свог "постанка" до данас у сталној експанзији, а простор је, с друге стране, ограничавајући фактор те експанзије. Ти односи подједнако су значајни и у оквиру једне замље и на целој планети. У Јапану напр., контрола рађања је већ одавно саставни део националне политике, у новије време и у Кини, а и у свету се све чешће постављају питања о максималном броју становника на нашој планети, наравно при данашњем нивоу развоја и при данашњем начину и структури исхране. Хоће ли преко 6 милијарди становника на нашој планети, колико се предвиђа да ће бити крајем овог века, моћи да се исхрани без већих потешкоћа? У сенци овог питања су појаве глади у Индији и Африци и огромна средства која се троше на истраживањима Космоса. Ипак, и освајање суседних планета и све веће интересовање науке за богатства мора (велики резервоар хране) може да створи и нове могућности за боље перспективе човека крајем овог века.

Место географије у систему наука. Као што произилази из дефинисаног предмета проучавања, географија се не може уврстити ни у природне ни у друштвене науке. Због тога су и многи аутори који су се бавили класификацијом наука стављали физичку географију у природне а економску у друштвене науке.

Принципе класификације науке формулисао је Ф. Енгелс износећи да свака наука "анализира неки облик кретања или низ облика кретања који су сродни и прелазе један у други". Сходно томе, и науке би требало да произлазе једна из друге. У таквој јединственој ланчаној повезаности наука, очигледно је да нема места њиховој оштрој подељености на природне и друштвене. Напротив, географија се појављује као природна веза између ове две групе наука. Та веза између природних и друштвених наука, коју остварује географија, је веома изразита и по вертикали и по хоризонталу. По вертикали, географија је повезана преко физичке географије са астрономијом и геологијом, које одражавају најстарије облике кретања материје (механичка кретања), а преко друштвене географије повезана је са економијом и историјом које проучавају друштвена кретања. Свакако, увек имамо у виду да и физичка и друштвена географија, преко низа својих дисциплина, проучавају различите компоненте врло комплексног односа између природних и друштвених елемената. По хоризонталу, међутим, географија је повезана углавном са примењеним наукама (медицина, шумарство, пољопривреда, архитектура и др.), чија се област истраживања ослања и на предмет географских проучавања.

Проблемом класификације географских наука бавио се велики број аутора, почев од немачког етнографа и географа Герланда (1833 - 1919) па до савременог руског филозофа Јефремова. Класификација Јефремова је интересантна јер полази од тога да је предмет географских проучавања ландшафт под којим се подразумева присуство и међудејство природних и друштвених елемената. Трудећи се да на бази доста прихватљиве дефиниције предмета географских проучавања, успостави везу између физичке и друштвене географије, Јефремов је дошао до закључка да су то две самосталне науке које као и географија имају свој предмет истраживања.

Да ли се сходно Енгелсовој класификацији наука, предмет географских проучавања (однос природних и друштвених елемената) може идентификовати као посебан облик кретања? Одмах да кажемо да је руски филозоф Л. Самојлов (Зборник, Природа и друштво, Москва 1968) издвојио географско кретање као посебни облик кретања материје. Заиста, на релацији друштво - природа постоји "низ међусобно повезаних облика кретања" (Ф. Енгелс). Коначно, сам појам међудејства подразумева специфични

облик кретања, као што је, управо и развој људског друштва посебан облик кретања. Географско кретање је друштвено кретање у специфичним условима природе и развој природе у сфери човекове активности. Овим се веома прецизно географско кретање (па и одређене законитости) дистанцира од општих законитости развоја људског друштва (без обзира на ралике у природним срединама) али и односу на законе развоја природе (без интервенције човека). Међудејство природних и друштвених елемената испољава се као просторно међудејство што је карактеристично и за друге облике кретања материје (топлота, магнетизам, гравитација и др.)

Географизација географије - доктринарно и прагматично питање

Географизација географије, како пише Ј. Г. Машбиц "није само игра речи нити парадокс". Реч је, управо о ширим концептуалним захватима у географији, о чему је писао и Н. Барански, а то су: социологизација, хуманизација, економизација, екологазација, а затим историцизам и регионализам. То су оне центрипеталне линије које опредељују интеграциони потенцијал географских истраживања и целину географије. Под географизацијом, значи, подразумевамо смисао већег степена интеграције у систему географских наука и географског мишљења. На линији географизације централно место припада интеграционим везама геопросторних и предметно-тематских истраживања. Географизација се мора схватити и као значај одређивања улоге парцијалних и периферних истраживања у интерграционом концепту и систему географије. Нема и не може бити опасности да нека од тих истраживања крену путем удаљавања од географије али се неупоредиво више добија ако се она подведу под интеграциони концепт матичне науке. Биогеографска истраживања, нпр., у вези са екологијом добијају посебно место географизације система географских наука, али је то преломна линија, пошто и географска мисао, по руским географима, мора бити још више заснована на биогеографским идејама. Кажемо преломна линија имајући у виду и варијанту биогеографије више ослоњену на биолошке науке. То, такође, важи а можда и више, за климатологију или да кажемо за геоклиматологију, за демографију или да кажемо за демогеографију. Напротив, са ослонцем на целину географије

или на јединствену географију и њен веома снажан интеграциони концепт, поменуте дисциплине наступаће знатно супериорније према проблемима интердисциплинарних истраживања. Географизација није само процес јаче интеграције у целини географије већ и јачи утицај целине на појединачне дисциплине. Географизација је етапа јачања целине географије у периоду веома разуђених и диференцираних истраживања; наравно, не само географских али и у томе и већа потреба новог концептуалног приступа нашој науци.

Размишљања о могућностима географизације у српској географији

Српску географију утемељио је Јован Цвијић у првој четвртини овог истичућег 20. века. Цвијић је са задовољством се може рећи, био на линији јединствене географије, самим тим што је био велики геоморфолог и исто толико и велики антропогеограф. Небитно је и скоро бесмислено бавити се преиспитивањима резултата геоморфолошких истраживања овог великом научника. Јасно је да се применом савремене технологије као што су радио-изотопи и ултра звук, нпр., могу решавати и веома компликовани проблеми геолошких и геоморфолошких истраживања. Скоро да су непредвидиве у томе могућности фотограметрије и компјутеристике. Не, није о томе реч али је за мене као рођеног шумадинца и релативно доброг познаваоца Шумадије такорећи незнаћајно питање да ли је рељефна пластика ове области абразиона, како је утврдио Цвијић или је флувиоде-нудациона како се данас сматра или је можда полиморфна и полигенетска како би се евентуално могло просуђивати. Цивилизацијски критеријуми маргинализују нека истраживања а добијају изузетну друштвну вредност глобални пројекти, како фундамен-тални тако и развоји и примењени. Екологија и астрофизика али и друге науке фаворизују интердисциплинарна истраживања на виталним проблемима човечанства као што је заштита животне средине, вода за пиће, здрава храна или проналазак нових техно-логија. Управо, глобална истраживања у географији каква пре-овлађују у Русији и САД-у морала би бити и преокупација географа у Србији. У том погледу требало би оцењивати данас и Цвијићеве резултате његове антропогеографске идеје од фун-даменталог значаја. Можда су, по нашем мишљењу, захваљујући

Цвијићевој антропогеографији и остварени запажени географски продори у области демографије, просторног планирања и туризмологије, нпр. Неопходно је свестраније оценити Цвијићево антропогеографско дело на чему данас, чини се више од географа раде социолози, историчари и етнологзи.

У географизацији географије у Србији, требало би се ослобађати оног што нема фундаментални значај, оног што није у тренду цивилизацијског развоја науке. Не би било ни коректно ни целисходно спорити се око питања које би географске дисциплине требало усагласити са фундаменталним концептом матичне науке али је мање спорно да географске дисциплине које немају општегеографски значај имају и имаће све веће проблеме у свом развоју.

У географизацији географије у Србији треба сагледати и обједињавање њених кадровских потенцијала у смислу да геомофролози или демогеографи буду више географи и да њихово садејство не буде по шеми "једно преко другог" већ "једно са другим" како је то писао Барански. Програми и пројекти су најбољи пут за оперативну географизацију и научне мисли и примењених истраживања. У том смислу, предлажемо тезе за размишљање као могуће путоказе за деловање институција и појединачно:

Прво и најважније доктринарно питање је да географизација не може бити ни кампања ни обавезујући закључак, већ перманенти критички приступ према односу општег и појединачног али увек у циљу кристализације фундаменталне географске идеје; "Глобалност мора бити све значајнији део географског мишљења" - поручује Машбиц (2, 25).

Критика у развоју научног мишљења у географији не може се остварити вољом појединаца па ни вољом групе истомишљеника. Напротив, само шири географски форуми могу верификовати појединачне научне погледе и учинке. Више од тога је представљање пред лицем сродних струка и на мултидисциплинарним форумима, јер се само тако може постићи потребна друштвена афирмација и интегретет географије у систему наука. Не смемо толерисати бескорисну географију али у томе не можемо сами себе оцењивати.

Зна се да је на радном столу Баранског, после његове смрти 1963. год. остала неразрашена идеја о географији као "народној науци". Углавном се тумачи да је један од водећих географа 20-тог века под овим подразумевао ширење географске културе, односно њено понародњавање. Чудно је, међутим, да су на томе успеле неке експерименталне природне науке иако се географија у својим истраживањима бави и животом народа. И на овом задатку као да нам недостаје Цвијићев дух мобилизације и широког окупљања у организацији истраживања и у ширењу географских идеја.

На плану оперативних истраживања и преузимању националних задатака географије много је отворених питања. Реч је, пре свега, о преузимању одређеног степена одговорности за збивања у геопростору. Без илузија да бисмо у томе могли доћи до већег изражаја у било којем смислу али је надолуштво да смо остали у анонимности, а толико се тога збивало у етничким просторима Срба. Са етничким картама нисмо успели да утичемо на токове догађаја на просторима бивше СФРЈ, али је то био подухват вредан пажње.

Рад на Просторном плану Србије је пример где су географи имали значајну улогу али стоји чињеница да нам је недостајао већи степен координације. Политичка ликвидација туризмолошког студија који је био заснован на географских коренима олакшана је и извесном дозом индиферентности у самој струци, без обзира како се та развнодушност могла протумачити. Могли бисмо наводити и друге примере где је затајила наша солидарност као интерес стукe у целини.

Да ли се можемо изборити за час више у петом разреду основне школе, или зашто нисмо успели да се изборимо за предмет географије на учитељским факултетима, није само резултат немоћи "задужених" за тзв. школска питања. То је можда, и најтипичнији пример нужности географизације као потребе да се самозвани "научни географи" замисле над овим питањем. Нужна је већа критична маса географа, као што су Скупштине СГД, конгреси или нека врста сабора на којима би се утврђивала географска национална политика и отварале перспективе нашој струци.

Кад географија постане национална наука, кад уђе у свест народа као што је то било у Цвијићево време, онда ни школска географија неће бити само наша брига. Сада смо на

нивоу да ни сви географи не схватају школску географију као фундаментално питање наше струке и науке. Очигледно, географизација као комплексно и фундаментално питање развоја наше науке мора наћи своје место и у организацији рада географских институција и нарочито у њиховој међусобној сарадњи.

Summary

The idea for this work was taken from the Russian literature whose geography experiences true renaissance freeing itself from dogmatism accumulated during seven decades of the "Soviet" rule. A real chaos was left in social sciences on the whole and thus in the social geography as well, because the ideological decrees were the essential guidelines of their development. It is interesting that the leading role in restoration and conceptualization of the post-Soviet Russian geography was taken up by the academician Vladimir Mihailovic-Kotljakov, the Director of the Geographical Institut of the Russian Academy of Science - the first name of the World glaciology. His new domains in research studies are ecology, international relations and territorial disputes. In transformation of the Russian geography which shall take over the primate in the World geography three processes are dominant: humanization, ecologization and geographization. In that respect the tendencies of including geographers into all social processes - economic, cultural and political are being strengthened.

Литература

1. Јовичић Ж: Проблеми односа природног и друштвеног у географским проучавањима - Београд, 1972. - ("Дијалектика", бр. 2)
2. Машбиц Г. Ђ.: Тенденцији развитија географическој мисли. - Москва, 1990. - (Известия Академии наук СССР - серия географическая, № 4).
3. Котляков В. М. География наука на парогe 90-тих годов. - Москва, 1990. - (Известия Академии наук СССР - серия географическая, № 4).
4. Ефремов К. Л.: Будущее географического общества: наука, государство, люди - Санкт Петербург, 1955. - (Известия русского географического общества, Вып. 3)
5. Американская география, издательство иностранной литературы. - Москва, 1957.
6. Јовичић Ж: Методика наставе географије. - Београд: "Научна књига", 1971.